

KONTROLNA STUDIJA

Položaj NEET mladih

Crna Gora

Istraživačica: MAJDA SAVIĆEVIĆ
Januar, 2024.

SADRŽAJ

Uvod	3
1. Politički nivo	4
1.1. Zakonodavni okvir u Crnoj Gori	4
1.1.1. Osnovni zakonodavni okvir	4
1.1.2. Strateški okvir	5
1.1.3. Sektorski legalni i strateški okvir	7
1.2. EU strategije i politike	7
1.3. Nalazi EU Izvještaja o napretku	10
2. Institucionalni nivo	12
2.1. Odgovorne institucije i saradnja među njima	12
3. Identifikacija problema	16
3.1. Podaci o NEET omladini iz Zavoda za statistiku Crne Gore	16
3.2. Relevantni podaci o NEET omladini iz drugih izvora	21
4. Glavne razlike u položaju NEET omladine u poređenju sa osnovnom studijom iz februara 2021.	23
5. Zaključci i preporuke	24

Uvod

NEET mladi nisu nepoznat pojam u Crnoj Gori više. Ciljevi koje Crna Gora ima da bi smanjila prevalencu NEET mladih su visoki, dobro isplanirani i koordinisani.

Sa pozitivne perspektive, svjedočimo da crnogorske vlasti, vladine i nevladine, pokušavaju da doprinesu generalnom razumijevanju ove grupe ljudi koji su povezani sa mladim ljudima koji nijesu uključeni u obrazovanje, zaposlenost ili obuku. NEET omladina još uvijek ne dobija dovoljnu pažnju i zato treba da bude posebno ispraćena.

Negativan aspekt generalne svijesti o ovome terminu je činjenica da je NEET omladina još uvijek čini neprihvatljivim i značajnim dijelom našeg društva, te stoga treba posvetiti više pažnje.

Ono šta samo naučili iz prethodnog perioda, naročito nakon COVID-a jeste da je rad luksuz i privilegija kada se svijet suočava sa krizom, ekonomskom ili zdravstvenom kao što je bila ova skorija. Sa druge strane je podignuta svijest da društvo nema budućnost ako veliki procent ljudi nisu obrazovani ili zaposleni. Samim tim, društva moraju biti protagonisti kreiranja uslova za rad i obrazovanje, i moraju preuzeti vođstvo i odgovornost za motivaciju i preparaciju mladih ljudi za rad i obrazovanje.

Rana intervencija, kohezija svih djelova društva i fokus na ranjive grupe je ključna za svaku individuu i društvo sveukupno. Socijalna realnost Crne Gore je mnogo izazovnija nego u drugim EU državama, ali kao država koja cilja na evropsku integraciju, treba više da se fokusira na konkretne aktivnosti nego na transpoziciju pravnih tekovina EU.

Ova kontrolna studija će pokazati poziciju NEET omladine u poređenju sa 2021, procjenjujući značajne institucionalne i zakonodavne okvire, kao i statističke podatke na čijem osnovu će se pratiti napredak na terenu.

Crna Gora cilja da ima 15% NEET omladine do 2025., što je definisano Nacionalnom strategijom za zaposlenje za 2021-2025. Još jedan značajan podatak je da tri četvrtine NEET omladine želi da radi u državnim institucijama i najveći dio NEET omladine su žene.

1. Politički nivo

Kada govorimo o omladinskoj politici, prvo moramo znati ko su ti koji odlučuju o mladima i ko doprinosi svojim aktivnim učinkom među mladima. U Crnoj Gori imamo širok spektar u vladinim i nevladinim institucijama zainteresovanim za njegovanje omladinske politike i rade na tome da mladi postanu progresivan dio društva. Imamo jak nacionalni odgovor, ali odgovornosti su i na lokalnom nivou koji je pokazao velik uticaj na blagostanje mladih. Bitan dio omladinske politike je pokrenut internacionalnim i nevladinim organizacijama.

Omladinska politika treba da smatra mlade ljude kao resurs, kao budućnost lokalnih područja, regija i zemalja. To znači da omladinske politike treba da budu kompatibilne sa drugim internacionalnim politikama u oblastima civilne uključenosti, volontiranja, obrazovanja, zdravstva, smanjenja siromaštva i strukturnih nejednakosti, socijalne protekcije, zakona, ljudskih prava, demokratizacije, tržišta rada, demografije, sporta, kulture, regionalnog i lokalnog razvoja, održivog razvoja i drugih. Iz ovog razloga je omladinska politika nešto što treba da bude dio svake politike i smatrano glavnim resursom države u razvoju.

1.1. Zakonodavni okvir u Crnoj Gori

1.1.1 Osnovni zakonodavni okvir

Zakonodavni okvir koji reguliše polje interesa mladih je veoma širok zato što su mladi kategorija koja je specifična i relevantna za različite društvene oblasti. Postojanje specifičnog zakona o mladima koji reguliše mlade i njihovu dobrobit kao dio javnog interesa pokazuje da je Crna Gora na pravom putu.

Ipak, najbitniji zakon o politikama mladih je Zakon o mladima ("Službeni list Crne Gore", br. 025/19 od 04/30/2019, 027/19 od 05/17/2019) koji reguliše metodu određivanja i implementiranja omladinske politike, kao i mjere i aktivnosti koje su preduzete sa ciljem poboljšanja socijalne pozivije mladih i kreiranja uslova za ispunjivanje potreba mladih ljudi u svim oblastima njihovog interesa. Ovaj zakon je jedan od onih koji su dobili pozitivno mišljenje od Evropske Komisije i predstavlja jasnu posvetu Crne Gore da harmoniše svoj zakonodavni okvir sa Evropskim. Prema nacionalnim potrebama i budućim ravnanjima tokom 2022. Crna Gora je inicirala izmjene i dopune zakona, formirana je i radna grupa i očekuje se da će se izmjene i dopune zakona usvojiti tokom 2024. godine.

U Crnoj Gori, pristup omladinskoj politici je prvi put legalno definisan usvajanjem Zakona o mladima u 2016. Tokom 2019. godine, ovaj zakon je proširen izmjenama i dopunama koje su imale najznačajniji uticaj na osnivanje omladinskih servisa od strane države i drugih aktera, prepoznavanje reprezentativnog omladinskog savjeta na nacionalnom nivou, kao i stvaranje pratećih strateških rješenja na lokalnom nivou za koordinisani pristup implementaciji omladinske politike na nacionalnom i lokalnom nivou. Ipak, kada pričamo o NEET populaciji i ranjivim kategorijama mladih ljudi generalno, oni nisu specifično tretirani u sklopu ovog zakona. Međutim, treba naglasiti da je cio Akt usmjeren ka generalnim mjerama podrške mladim ljudima, koje mogu pridodati boljoj poziciji mladih ljudi u različitim sferama života, i tako cijelom društvu. Kada se uzme u obzir sve

pomenuto, dobro rješenje bi moglo biti da Zakon o mladima prepíše specifičnije preventivne mjere koje bi smanjile NEET omladinu u Crnoj Gori, čak iako Zakon obiluje motivacionim mjerama za mlade.

Zakon o mladima pruža legalnu osnovu za stvaranje lokalnih akcionih planova za mlade, glavnog instrumenta za implementaciju omladinske politike na lokalnom nivou. Ovi planovi su usklađeni sa Nacionalnom omladinskom strategijom i Nacionalnim planom akcije. Dodatno, LAPM uključuje pronalaskе istraživanja o potrebama mladih ljudi na lokalnom nivou, predloge radne grupe i sugestije javnih diskusija. Isto kao i Nacionalni plan akcije i LAPMs su usvojeni na period od 2 godine, dok su izvještaji o implementaciji podnijeti resornom Ministarstvu na godišnjem nivou. Poslednji LAPMs su povezani sa periodom 2020-2021. U izvještaju od januara 2021. godine, 24 opštine su usvojile LAPM i bile su u procesu njihove implementacije.

Opštine takođe donose lokalne propise koji regulišu uspostavljanje organa relevantnih za mlade. Lokalni propisi su osnovani na nacionalnim zakonima koji regulišu rad lokalnih samouprava i zakone povezane sa mladim ljudima. Na primjer, Glavni grad Podgorica, na osnovu svog Ustava, Zakona o lokalnoj samoupravi i Zakona o mladima, je usvojio Odluku o obrazovanju Savjeta za mlade Glavnog grada, koji definiše prava i obaveze savjeta, njegovu strukturu (broj, sastav, uslove i metode biranja članova) i kako savjeti funkcionišu.

Institucionalni okvir na lokalnom nivou podrazumijeva lokalne resorne sekretarijate, lokalne omladinske savjete, omladinske servise, obrazovne i zdravstvene ustanove, centre za socijalnu zaštitu i vrtiće, lokalne servise Zavoda za zapošljavanje, kulturne i sportske centre, kao i brojne NVO.

1.1.2. Strateški okvir

Strateški okvir na nacionalnom nivou je definisan Nacionalnom strategijom za mlade. U toku poslednje tri decenije, 3 strategije su kreirane.

- Nacionalna strategija za mlade: Nacionalni plan akcije za mlade 2006–2011
- Strategija za mlade 2017–2021
- Strategija za mlade 2023–2027

Strategije su ispraćene planom akcije za implementaciju, sa generalnim mjerama i podmjerama i Okvirom za praćenje i evaluaciju implementacije strategije.

Trenutna **Strategija za mlade 2023–2027** je pripremljena na osnovu sledećih principa:

- **Na osnovu prava** – ova strategija prepoznaje ljudska prava i prava mladih ljudi kao početnu tačku za mjere i aktivnosti.
- **Mladi kao resurs** – pogled na mlade ljude kao aktivne agente pozitivnih promjena u društvu koje treba da budu podržane, a ne kao problem za rješavanje.
- **Na osnovu znanja i dokaza** – kroz stvaranje baze znanja o mladim ljudima, koja

je mapirala potrebe mladih ljudi i uključila rezultate dostupnih istraživanja i statistike, kao i podataka o praksi u sektoru.

→ **Holističnost** – prepoznaje međuresornu i međusektorsku saradnju kao preduslov za stvaranje podsticajnog okruženja za mlade u kojem mogu da razvijaju svoje znanje, vještine i vrijednosti.

→ **Inkluzivnost** – ova strategija vidi mlade ljude kao kategoriju populacije u kojoj postoje različite grupe mladih ljudi koji kroz koordinisane napore institucija postižu jednak pristup i prilike da jednako uživaju njihova prava i ostvare njihove težnje.

→ **Participativnost** – kroz različite elemente razvoja ove strategije, mladi ljudi, koji su i krajnji korisnici i ciljna grupa ove strategije su bili uključeni u njeno stvaranje.

→ **Organizovani odgovor na potrebe mladih ljudi** – ova strategija naglašava važnost vertikalne i horizontalne saradnje, na svim nivoima, sa ciljem stvaranja sistema koji će podržati mlade ljude da ostvare svoj potencijal.

→ **Konkretnost** – politika koja predviđa jasne mjere, aktivnosti, kompetencije, praćenje i mehanizme evaluacije, budžet i odgovornost za implementaciju.

Glavni ciljevi trenutne Strategije su:

- 1. Razvoj održivog sistema servisa za podršku mladih ljudi u procesu njihove tranzicije u odraslo doba;**
- 2. Stvaranje uslova za mlade ljude da budu aktivni građani, uključeni u stvaranje i implementaciju javne politike;**
- 3. Poboljšanje pozicije mladih ljudi kroz međuresorni pristup;**
- 4. Poboljšanje normativno-institucionalnog okvira kroz implementaciju omladinske politike.**

Trenutna Strategija je pripremana 2 godine i stoga imamo prazninu od 2 godine bez omladinske strategije, ali trenutna daje najjači pristup do sada, sa jasnim operacionim planom i putem naprijed. Ima preventivne, kao i razvojne mjere koje mogu da poboljšaju poziciju mladih, naročito onih koji su smatrani NEET.

Planirani budžet za implementaciju Strategija za mlade je 2,563,000.00 eura (državni budžet i donacije).

Mehanizam za monitoring i izvještavanje o implementaciji Strategije za mlade 2023-2027 je prvenstveno bazirana na radu Operacionog organa za monitoring implementacije strateškog dokumenta i Koordinaciono tijelo za omladinske politike na nivou Vlade Crne Gore, koji predstavljaju jak mehanizam monitoringa.

1.1.3. Sektorski legalni i strateški okvir

Strateški i zakonodavni okvir na nacionalnom nivou koji se odnosi na mlade ljude je takođe definisan sledećim dokumentima:

- *Zakon o nevladinim organizacijama (2017)*
- *Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti (2017)*
- *Zakon o zdravstvenoj zaštiti (2021)*
- *Zakon o radu (2021)*
- *Zakon o obrazovanju odraslih (2011)*
- *Zakon o gimnaziji (2021), Zakon o stručnom obrazovanju (2010)*
- *Opšti Zakon o obrazovanju i vaspitanju (2017), Zakon o profesionalnom treningu ljudi koji su stekli više obrazovanje (2012)*
- *Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku (2018)*
- *Zakon o sportu (2021)*
- *Zakon o kulturi (2020)*
- *Zakon o zabrani diskriminacije (2017)*
- *Zakoni o medijima: Zakon o medijima (2020), Zakon o javnim radio-difuznim servisima Crne Gore*
- *Televizija Crne Gore, Zakon o elektronskim medijima (2020)*
- *Nacionalna strategija za zapošljavanja i razvoj ljudskih resursa (2016-2020)*
- *Strategija za ostvarivanje prava djeteta (2019-2023)*
- *Program za borbu protiv HIV/AIDS (2021-2023)*
- *Strategija zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja u Crnoj Gori (2019-2023)*
- *Strategija pametne specijalizacije Crne Gore (2019-2024)*
- *Strategija Crne Gore za sprečavanje zloupotrebe droga (2013-2020), nova je u procesu kreiranja*
- *Strategija za prevenciju i zaštitu djece od nasilja sa AP (2017-2021)*

1.2. EU strategije i politike

EU Strategija za mlade 2019–2027

Strategija za mlade EU promoviše uključivanje mladih ljudi u demokratski život kao i socijalno i društveno angažovanje sa ciljem da svi mladi ljudi imaju resurse neophodne za učestvovanje u različitim oblastima, što se takođe odražava i u dokumentima sedmogodišnjeg programa. Strategija uključuje 3 ključne oblasti, sa 3 ključne riječi: Angažovati, Povezati i Osnažiti. Postoje definisani mehanizmi koje EU koristi u saradnji sa mladim ljudima, uključujući zajedničke obrazovne aktivnosti, buduće nacionalne planere aktivnosti, EU dijalog sa mladim ljudima, platformu EU strategije za mlade i druge alatke zasnovane na dokazima.

Ciljevi EU Strategije za mlade su:

- Omogućiti mladim ljudima da budu kreatori svojih života, podržati njihov lični rast i razvoj do autonomije, izgraditi njihovu otpornost i opremiti ih životnim vještinama da bi se nosili sa svijetom koji se mijenja;
- Ohrabriti i opremiti mlade ljude sa neophodnim resursima da postanu aktivni građani, agenti solidarnosti i pozitivne promjene inspirisane EU vrijednostima i

evropskim identitetom;

- Poboljšati političke odluke u pogledu njihovog uticaja na mlade ljude u svim sektorima, naročito u radnom odnosu, obrazovanju, zdravlju i socijalnoj inkluzivnosti; i
- Doprinijeti istrebljenju siromaštva mladih ljudi i svih vrsta diskriminacije i promovisati socijalnu inkluzivnost mladih ljudi

Omladinska politika Ujedinjenih nacija

Primarni dnevni red Ujedinjenih nacija se sastoji od ciljeva održivog razvoja ili Agende 2030, koja je i globalni poziv na akciju za istrebljenje siromaštva, zaštitu planete, unapređenje života i stvaranje jednakih prilika za ljude oko svijeta. Da bi se osiguralo uključivanje mladih u implementaciju Agende za održivi razvoj, UN je razvio svoju Strategiju za mlade koja cilja da obezbijedi više aktivnosti na globalnom, regionalnom i nacionalnom nivou koje će odgovoriti na potrebe i unaprijediti prava mladih u svim zemljama širom svijeta. Takođe cilja da se pobrine da mladi ljudi budu uključeni u implementaciju i monitoring Agende za održivi razvoj 2030. i druge važne globalne agende i okvire.

Vizija Strategije za mlade UN-a je: "Svijet gdje su ljudska prava svake mlade osobe ostvarena; što omogućava da je svaka mlada osoba osnažena da ispuni svoj pun potencijal; i što prepoznaje sposobnosti mladih ljudi, njihovu otpornost i pozitivan doprinos kao agenata promjene".

Ciljevi održivog razvoja Ujedinjenih nacija

Da bi se osigurala inkluzija mladih u implementaciju Agende za održivi razvoj, UN je razvio Strategiju za mlade čiji cilj je da obezbijedi više globalnih, regionalnih i nacionalnih aktivnosti koje će odgovoriti na potrebe i unaprijediti prava mladih, u svim državama oko svijeta. Isto cilja da osigura da su mladi ljude uključeni u implementaciju i monitoring Agende za održivi razvoj 2030. i drugih bitnih globalnih agendi i okvira.

CILJ 4: Obezbijediti inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovisati prilike za doživotno učenje

4.4. Do kraja 2030, značajno povećati broj mladih ljudi i odraslih koji imaju relevantne vještine, uključujući tehničke i profesionalne, za zapošljavanje, pristojne poslove i preduzetništvo.

4.7. Do kraja 2023, pobrinuti se da svi studenti dobiju znanje i vještine neophodne za unapređenje održivog razvoja, uključujući kroz obrazovanje o održivom razvoju i održivom načinu života, ljudskim pravima, rodnoj ravnopravnosti, kao i promovisanje kultura mira i ne-nasilja, pripadanje globalnoj zajednici i poštovanje za različitost kulture i doprinos kulture održivom razvoju.

Cilj 5: Postići rodnu ravnopravnost i osnažiti sve žene i djevojčice

5.b Povećati upotrebu inovativnih tehnologija, naročito informacionih i tehnologija za komunikaciju da bi se promovisalo osnaživanje žena

5.c Usvojiti i ojačati dobre politike i izvršno zakonodavstvo za promovisanje rodne ravnopravnosti i osnaživanja svih žena i djevojčica na svim nivoima.

Cilj 5: Promovisati inkluzivni i održivi ekonomski rast, rad i pristojan posao za sve

8.5. Do kraja 2023, postići punu i produktivnu zapošljenost i pristojan rad za sve muškarce i žene, uključujući i mlade ljude i ljude sa invaliditetom, kao i jednaku platu za rad jednake vrijednosti

8.6. Do kraja 2023, značajni smanjiti stopu mladih ljudi koji nisu zaposleni niti u procesu edukacije ili obuke

8.6.1. Proporcija mladih (15–24 godine) koji nisu u obrazovanju, radnom odnosu ili obuci

$$\text{NEET rate} = \frac{Y - Y_{\text{emp}} - Y_{\text{uet}}}{Y} \times 100$$

Udio mladih koji nisu u radnom odnosu, obrazovanju ili obuci (udio NEET mladih) obezbjeđuje mjeru mladih koji su van obrazovnog sistema, nisu u obuci i nisu u radnom odnosu i zato služi kao šira mjera potencijalnih mladih na tržištu rada nego nezaposlenosti mladih. Uključuje obeshrabrene mlade radnike kao i one koji su van radne snage zbog invaliditeta ili uključenosti u kućne poslove, među drugim razlozima. NEET omladina je takođe bolja mjera trenutnog stanja potencijalnih mladih na tržištu rada u poređenju sa stopom neaktivnosti mladih, zato što ovo poslednje ukazuje na mlade koji su van radne snage ali su u obrazovanju, i samim tim još uvijek unapređuju svoje vještine i kvalifikacije.

8.b Do kraja 2030, razviti i operacionalizovati globalnu strategiju za zapošljenje mladih i implementirati „Globalni pakt o zapošljenju“ Međunarodne organizacije rada.

Cilj 10: Umanjiti nejednakost između i unutar država

10.1. Do kraja 2023., progresivno ostvariti i održati rast prihoda za najnižih 40% stanovništva po stopi većoj od nacionalnog prosjeka.

10.2. Do kraja 2030., ojačati i promovisani socijalnu, ekonomsku i političku inkluzivnost svih, bez obzira na starost, pol, invaliditet, rasu, etničku pripadnost, porijeklo, religiju, ili ekonomski ili drugi status.

Cilj 13: Preduzeti hitnu akciju u borbi protiv klimatskih promjena i njihovih posljedica

13.3. Unaprijediti obrazovanje podižući nivo svijesti kao i ljudske i institucionalne kapacitete u vezi sa ublažavanjem i umanjivanjem uticaja klimatskih promjena, tj. sa adaptacijom i ranim upozoravanjem na klimatske promjene.

Cilj 16: Promovisati mirovno i inkluzivno društvo za održivi razvoj, osigurati pristup pravdi za sve i izgraditi efektivne, pouzdane i inkluzivne institucije na svim nivoima

16.7. Osigurati odgovorno, inkluzivno, participativno i reprezentativno donošenje odluka na svim nivoima.

Strategija za mlade Savjeta Evrope 2020–2030.

Savjet Evrope kroz sve svoje organe propisane zakonom (Savjet ministara, Kongres lokalnih i regionalnih vlasti i Parlamentarne skupštine) aktivno radi na pitanjima mladih i razvoju smjernica za pitanja mladih i često je prepoznat kao pionir u postavljanju standarda i razvijanju najboljih praksi za rad sa mladim ljudima i za mlade ljude. Sa druge strane, u okviru Odjeljenja za mlade, Sekretarijat Savjeta Evrope aktivno radi na novim pitanjima i trendovima u oblasti mladih. Savjet Evrope je takođe prepoznat za svoje strukture u polju mladih, prvenstveno organe koji donose mlade predstavnike i predstavnike institucija iz zemalja članica da prave zajedničke odluke i preporuke za rad u oblasti mladih ljudi u sistemu zajedničkog upravljanja. U 2020. godini, Savjet Evrope je predstavio novu Strategiju za mlade za desetogodišnji period koja sadrži četiri tematska prioriteta:

- Tematski prioritet 1: Revitalizacija pluralističke demokratije
- Tematski prioritet 2: Pristup pravima
- Tematski prioritet 3: Zajednički život u mirnim i inkluzivnim društvima
- Tematski prioritet 4: Rad sa mladim ljudima

1.3. Nalazi EU Izvještaja o napretku

Kada se radi o NEET mladima, i mladima generalno, postoje 2 pregovaračka poglavlja koja su bitna za praćenje napretka i različitih preporuka u ovoj oblasti.

Evropski Izvještaj o napretku je bitna alatka za crnogorske politike, objavljen svake godine i obrazovne, socijalne i politike zapošljavanja su te koje nam pokazuju šta je država uradila da se uskladi sa politikama EU i svojevrnsni putokaz za dalju integraciju.

Šta su zemlje uradile povodom omladinske politike, ukazuje se kroz poglavlja koja su dio Klastera 3 pod nazivom Konkurentnost i inkluzivni rast, što je još jedan dokaz da su mladi glavni resurs za rast.

Poglavlje 26 „Obrazovanje i kultura“ uključuje u polju obrazovanja i obuke, omladinu i sport, kulturu, pristup obrazovanju, programe i druge EU instrumente. Ovo poglavlje je privremeno zatvoreno i ne sadrži definisane kriterijume koji moraju biti ispunjeni. Međutim, važnost kreiranja jednakih prilika za obrazovanje i učećće na tržištu rada za

mlade ljude u Crnoj Gori, kao i njihovo ohrabrivanje da postanu aktivni građani društva, je jedan od glavnih prioriteta koji moraju biti postignuti u narednom periodu. U vezi sa ovim, neophodno je postići najviši mogući nivo saradnje sa zemljama članicama EU u sklopu okvira omladinske politike, primarno kroz strukturirani dijalog, mobilnost, omladinski rad i potrebu za promovisanjem proaktivnog učestvovanja mladih ljudi u svim strukturama evropskog društva.

Dodatno, **poglavlje 19 „Socijalna politika i zapošljenost“** se odnosi na postizanje jedinstvenog i poštenog pristupa osnovnim socijalnim servisima i poboljšanju sistema socijalne zaštite, kao i postignuća visoke stope zapošljenosti, dobrih uslova rada i socijalne kohezije, sa specijalnom pažnjom grupama koje su manje zastupljene na tržištu rada, uključujući mlade ljude, naročito NEET kategoriju. U ovom poglavlju, nadležno Ministarstvo je takođe iniciralo razvoj Garancije za mlade i ova strategije dodatno prepoznaje važnost ove inicijative i predviđa aktivnosti upućene ka podržavanju njene implementacije.

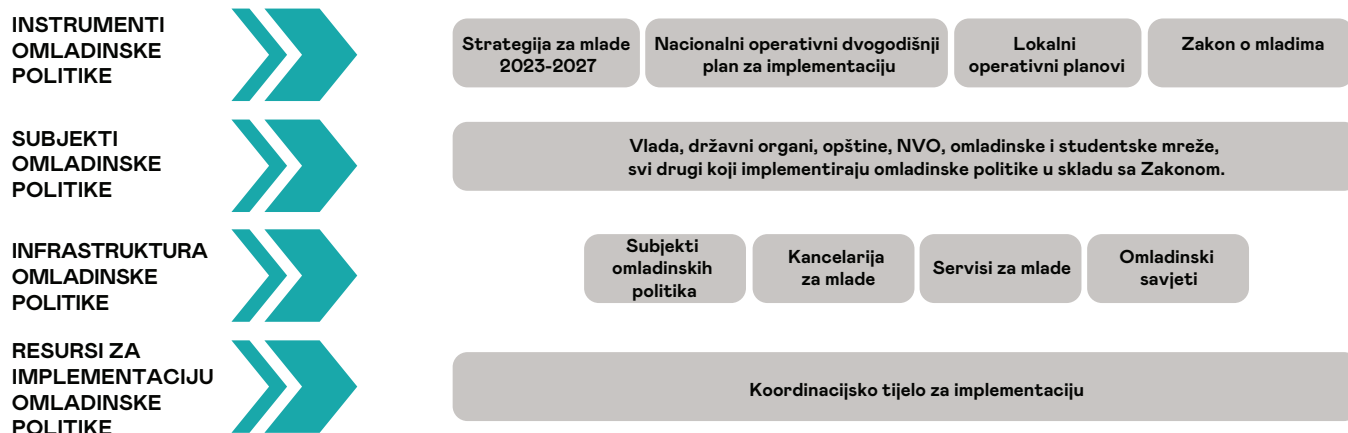
Izvještaj o napretku 2023. navodi da je stopa NEET populacije među mladima u 2022. godini smanjena na 23.2% u poređenju sa 26.5% u 2021. godini što ukazuje na pozitivne implikacije politika u Crnoj Gori.

Ovogodišnji izvještaj pokazuje da preporuke ostaju iste jer je i dalje potrebno uraditi puno stvari u okviru socijalne politike i zapošljenja:

- Osnažiti Zavod za zapošljavanje da bi se omogućilo da efikasno igra svoju ulogu kao moderan javni servis zapošljavanja i da bi se pripremio za implementaciju Garancije mladima i buduću upotrebu Evropskog socijalnog fonda (ESF);
- Nastaviti napore za reformu obezbjeđivanja mjere aktivne politike tržišta rada sa naglaskom na njihovu bitnost na tržištu rada, uključujući i učenje zasnovano na radu i uspostaviti kontinuirani mehanizam monitoringa koji će da omogući dizajn politika tržišta rada zasnovan na dokazima;
- Na osnovu Mape puta reformi socijalne pomoći i usluga socijalne i dječije zaštite, uspostaviti jasan vremenski okvir i finansijsko planiranje za reformu sistema socijalne i dječije zaštite i krenuti u sprovođenje reforme.

Nivo pripremljenosti i napredak koji je ostvaren u prošloj godini poziva na snažniju akciju koja se naročito očekuje od Zavoda za zapošljavanje koji ima vodeću ulogu na tržištu rada.

2. Institucionalni nivo

2.1. Odgovorne institucije i saradnja među njima

U skladu sa Zakonom o omladinskoj politici je skup mjera i aktivnosti koje državni organi, organi državne uprave, lokalni organi samouprave, nevladine organizacije, studenti i studentski parlamenti i druga pravna lica preduzimaju radi unapređenja pozicije mladih ljudi, njihovog ličnog i socijalnog razvoja i uključivanje u društvene tokove.

Prema trenutnoj organizacionoj strukturi Vlade Crne Gore, glavna odgovorna institucija za omladinske politike je Ministarstvo sporta i mladih i u poređenju sa osnovnom studijom urađenom u 2021. godini, pozicija mladih je sada ojačana zato što je odgovornost Ministarstva umjesto Kancelarije za sport i mlade što je bio prethodni slučaj.

Trenutno Ministarstvo za sport i mlade ima sledeće odgovornosti vezane za mlade:

- Pripremanje nacрта zakona, drugih regulacija i generalnih akata u polju sporta i mladih;
- Promocija, razvoj i poboljšanje omladinske politike na nacionalnom i lokalnom nivou
- Saradnja sa nevladinim organizacijama, kompanijama, medijima, sindikatima i drugim organima da bi se isplanirala, implementirala, evaluirala i poboljšala omladinska politika;
- Podsticanje neformalne edukacije mladih ljude; usvajanje strategije i planova akcije i programa za omladinu
- Asistencija i saradnja sa omladinskim organizacijama i asocijacijama u njihovom radu i promocija njihovih politika;
- Stvaranje uslova za organizacije i asocijacije mladih ljudi iz Crne Gore da

učestvuju u okupljanjima i dešavanjima u inostranstvu;

→ Podsticanje politike međunarodne saradnje u vezi sa mladima;

→ Podsticanje omladinske politike i saradnje, kao i podržavanje rada omladinskih servisa na državnom i lokalnom nivou.

Trenutna institucionalna struktura je dodatno pojačana nominacijom potpredsjednika za demografiju i mlade, sa mandatom rada na politikama za demografiju i mlade i samim tim je najavio razvijanje Strategije za demografiju i mlade koja će okupiti širok spektar državnih i nevladinih organizacija. Ova Strategija bi trebala da definiše jasne aktivnosti za smanjivanje starenja stanovništva s kojim se Crna Gora suočava, sa velikim fokusom na omladinu. Populacija Crne Gore ubrzano stari zbog umanjenog nataliteta i odlaska mladih ljudi. Prosječna starost populacije je oko 40 godina. Ovo je hitan poziv da se uradi više za mlade ljude kao glavni resurs svakog društva.

Druga najbitnija institucija je Zavod za zapošljavanje čiji je glavni cilj da pomogne nezaposlenim ljudima da se pridruže svijetu rada što je prije moguće i da u isto vrijeme ponudi poslodavcima pravu osobu za izazove sa kojima se suočavaju u biznisu.

Ipak, kao organizovana institucija na tržištu rada, Zavod za zapošljavanje kontinuiranim praćenjem i prepoznavanjem socijalnih i ekonomskih trendova, značajno doprinosi poboljšanju efikasnosti tržišta rada u ispunjavanju trenutnih i očekivanih potreba za osoblje. Kroz implementaciju različitih aktivnosti, tranzicija od školske klupe do svijeta rada je olakšana za nezaposlene, i zapošljivost nezaposlenih osoba se povećava, naročito onih koji imaju poteškoće u pronalasku posla: mladi, starije nezaposlene osobe sa nedovoljnim znanjem i kvalifikacijama, osobe sa invaliditetom i druge ranjive grupe.

Ne možemo reći da je rad Zavoda za zapošljavanje dovoljno dobar kada pričamo o mladima, naročito NEET omladini zato što Evropska komisija konstantno poziva na modernizaciju servisa da bi se omogućili različiti EU fondovi/programi i politike.

Zavod za zapošljavanje se suoči sa brojnim izazovima. Prije svega, nedovoljna pažnja je dana mladim ljudima bez kvalifikacija. Iako ova kategorija mladih ljudi može da učestvuje u svim dostupnim mjerama, pod uslovom da ispunjavaju kriterijume podobnosti, jedini program aktivne politike zapošljenja koji je prilagođen ovoj kategoriji i koji vodi do poboljšanja njihovih profesionalnih sposobnosti je kratka profesionalna obuka obezbijeđen od strane ovlašćenih institucija.

Glavni izazov je reforma organizacionih, proceduralnih i upravljačkih struktura, kao i pružanje usluga ponuđenih od strane Zavoda za zapošljavanje. Štaviše, rukovodeće osoblje mora biti spremno za preraspodjelu ljudskih resursa ove institucije, to jest, povećanje u broju osoblja koje se bavi direktnim kontaktom sa klijentima na račun menadžerskih i administrativnih pozicija. Ovo, prije svega, mora biti implementirano kao odgovor na implementaciju programa Garancije mladima u kojem je Zavod za zapošljavanje glavni partner implementacije u Crnoj Gori.

Još jedna institucija koja radi na obrazovanju mladih je Ministarstvo za obrazovanje, nauku i inovaciju koje je u trenutnom sastavu Vlade odgovorne za administrativne zadatke vezane, među drugim stvarima, za stvaranje, uspostavljanje i razvoj obrazovnog sistema kao i organizaciju rada obrazovnih institucija. Takođe, ovo Ministarstvo usaglašava domaće propise sa pravnim tekovinama EU u poljima nauke, istraživanja i inovacija, kao i implementiranje podsticajnih mjera za razvoj istraživanja i inovacije u saradnji sa drugim nadležnim institucijama.

Ministarstvo obrazovanja, nauke i inovacije takođe ima bitnu ulogu u smanjenju stope NEET omladine, s obzirom na to da njegov obim uključuje napore vezane za nepoklapanje između vještina koje mladi ljudi imaju i onih koje su u potražnji na tržištu rada.

Evropski fond za NEET

Mladi ljudi čine skoro petinu ukupnog stanovništva u Crnoj Gori. Kreatori političke orijentacije politike o mladima je jasna kroz uspostavljeni zakonodavni i institucionalni okvir na nacionalnom nivou. Zakonodavni okvir koji se nosi sa pitanjem omladine u Crnoj Gori je definisan kroz Zakon o mladima koji definiše instrument za stvaranje i implementaciju omladinske politike: Program za postizanje javnog interesa na polju omladinske politike koji je uspostavljen svake 2 godine i definiše prioritete oblasti. Mjere i aktivnosti usmjerene ka poboljšanju pozicije su prepisane mladim ljudima i osiguravaju međusobnu saradnju svih institucija koje su uključene u omladinske politike. Strateški okvir na nacionalnom nivou je definisan Nacionalnom strategijom za mlade.

Osiguravanje da druge manje predstavljene grupe – npr., starije osobe, niskokvalifikovani ljudi, osobe sa invaliditetom, osobe koje žive u ruralnim i udaljenim područjima, LGBTIQ osobe, Romi, kao i druge etničke i rasne manjine koje su naročito u opasnosti od isključenja ili diskriminacije kao i onih sa migrantskim porijeklom – učestvuju u tržištu rada do maksimuma svojih kapaciteta će takođe pridodati inkluzivnom rastu zapošljavanja. Ljudi koji su trenutno obeshrabreni od aktivnog traženja posla moraju biti ohrabreni da učestvuju u tržištu rada da bi se brzo povratilo.

U ovom dokumentu Evropska komisija naročito poziva zemlje Zapadnog Balkana da prisvoje implementaciju Evropskog stuba socijalnih prava i da pobijede socijalni jaz između zemalja članica i Zapadnog Balkana. Kandidatske zemlje i potencijalni kandidati će biti uključeni, kao što priliči, u relevantnim akcijama, platformama, radnim grupama i sastancima.

Instrument Pretprisutne pomoći (IPP) III će obezbijediti povećana sredstva za razvoj ljudskog kapitala i vodeću inicijativu za implementiranje šema garancija za mlade kako bi se riješile visoke stope NEET omladine u regionu.

Komisija podstiče zemlje proširenja da nastave sa usklađivanjem sa socijalnim standardima i politikama EU, naročito kroz proces ekonomskog i reformnog programa, na njihovom putu konvergencije ka EU. Ekonomski i investicioni plan (EIP) za Zapadni Balkan, objavljen od strane Evropske komisije u oktobru 2020., predlaže implementaciju programa Garancije mladima na Zapadnom Balkanu u četiri faze tokom perioda 2021-2027 kroz proviziju finansijske podrške iz IPP fondova. Pomenute faze uključuju:

- Planovi za implementaciju programa;
- Pripremanje – jačanje kapaciteta zainteresovanih i državnih organa, stavljanje resursa na raspolaganje, poboljšani mehanizmi i sistemi, studije opravdanosti i tehničke studije;
- Pilot faza – namjerena za testiranje mjera koje su isplanirane za nove grupe ili članove NEET populacije koji su identifikovani kroz terenski program u izabranom broju lokalnih samouprava;
- Postepeno uvođenje u kompletnu implementaciju – zasnovano na evaluaciji pilot faze, promjene bi trebale biti napravljene planu za implementaciju programa i započeti punu implementaciju programa.

Implementacija programa Garancije mladima u zemljama Zapadnog Balkana i početak prve faze će se desiti kada se zemlje posvete uspostavljanju međuresornih radnih grupa u kojima bi svi relevantni akteri trebali da budu uključeni, sa zadatkom sastavljanja planova za implementaciju programa.

U Crnoj Gori je inicijativa za uvođenjem Garancije za mlade uslijedila 2022. godine, formiranjem međuresornog radnog tima koji okuplja predstavnike Ministarstva rada i socijalnog staranja (koordinator programa), Biroa za zapošljavanje, Ministra obrazovanja, Ministra za sport i mlade, kao i predstavnike civilnog sektora. Iako je isplanirano da se donese i usvoji već 2022. godine plan za implementaciju Garancije za mlade, proces je još uvijek u toku.

Prva implementacija plana Garancije za mlade u Crnoj Gori bi trebala da pokrije period 2023-2026, sa pilotiranjem sistema pružanja usluga iz Garancije za mlade planiranim za 2025. i 2026. godinu. Ovaj vremenski okvir će omogućiti:

- Implementaciju neophodnih promjena u zakonskom sistemu;
- Usvajanje neophodnih reforma politike u Zavodu za zapošljavanje za menadžment sistema
- Obezbjedivanje servisa Garancije za mlade i uspostavljanje mehanizma za praćenje;
- Razvijanje plana za usvajanje Garancije za mlade zasnovanog na lekcijama naučenim iz pilot faze. Pilotiranje sistema za dostavljanje Garancije za mlade će biti sprovedeno u 3 regiona (sjeverni, centralni i primorski).

3. 3. Identifikacija problema

3.1. Podaci o NEET omladini iz Zavoda za statistiku Crne Gore

Zavod za statistiku Crne Gore, kao zvanični statistički proizvođač koji je odgovoran za proizvodnju zvaničnih statističkih podataka i proizvodi indikatore NEET omladine kroz ankete radne snage, usvajajući zajedničku definiciju EUROSTAT-a i ILO-a, koji definiše NEET mlade kao proporciju populacije koja nije u radnom odnosu, obrazovanju ili obuci uzrasta 15-29 godina.

Osim ovog indikatora, postoje i mnogi drugi koji ukazuju na poziciju mladih u Crnoj Gori kroz različite aspekte.

Statistike za zaposlenost i nezaposlenost su se tradicionalno koristile za opisivanje tržišta rada, odnosno drugim riječima, proizvode podatke o ljudima koji imaju posao i koji aktivno traže posao. Međutim, analiza učešća mladih ljudi na tržištu rada je nešto drugačija, naročito kada:

- Veći udio mladih ljudi i dalje pohađaju školu, fakultet, univerzitet ili drugu ustanovu višeg obrazovanja ili obuku;
- Druga grupa mladih ljudi nije zapošljena (nezaposleni ili van radne snage) niti su u obrazovanju ili obuci (NEET).

Udio mladih ljude koji nisu u radnom odnosu niti u obrazovanju ili obuci je indikator koji mjeri proporciju date subpopulacije koja nije zapošljena ili uključena u ijedno dalje obrazovanje ili obuku; ovi ljudi mogu biti podijeljeni u one koji su nezaposleni i oni koji su van radne snage (drugim riječima, nemaju posao i ne traže aktivno zapošljenje). Definicija ove grupe je sledeća:

- Brojilac indikatora se odnosi na ljude koji ispunjavaju dva uslova. Prvo, oni nisu zaposleni – drugim riječima, oni su nezaposleni ili van radne snage. Drugo, oni nisu dobili nikakvo (formalno ili neformalno) obrazovanje ili obuku u četiri sedmice koje su prethodile LFS-u.
- Imenilac je ukupna populacija iste starosne grupe, isključujući neodgovore u vezi sa „učešćem u redovnom (formalnom) obrazovanju i obuci“, drugim riječima, ispitanici koji nisu odgovori na LFS pitanje.

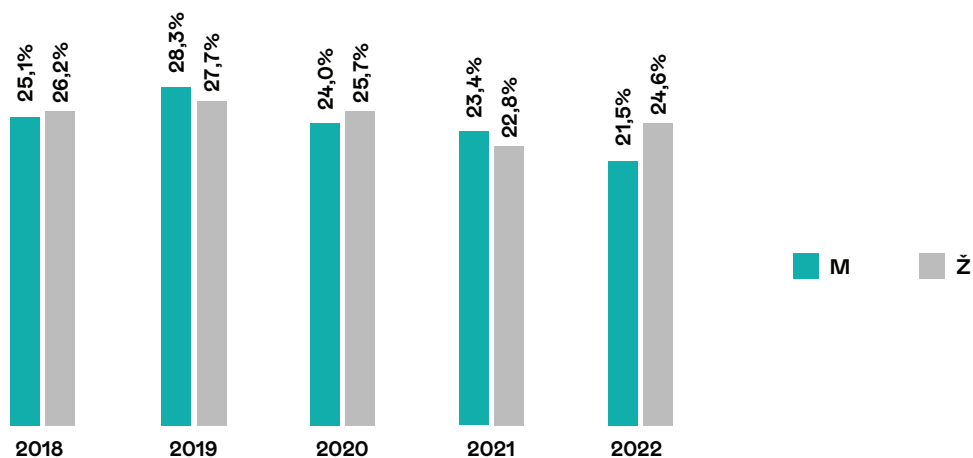
Anketa o prihodima i životnim uslovima

Na osnovu preliminarnih podataka iz Ankete o prihodima i životnim uslovima (EU-SILC) iz 2022. godine procenat mladih ljudi koji su u riziku od siromaštva¹ (15-29 godina) u 2022. je bio 23.0% od kojih su 21.5% muškarci, a žene – 24.6%. Možemo primijetiti da se rizik od siromaštva konstantno smanjuje i da je na najnižem nivou u prethodnih 10 godina. Takođe možemo vidjeti da se iako se u 2022. godini rizik od siromaštva smanjio za muškarce, za žene se povećao.

Procenat mladih ljudi koji su u riziku od siromaštva 15-29 godina

GODINA	UKUPNO	M	Ž
2013	26.2%	24.4%	28.2%
2014	28.1%	28.7%	27.5%
2015	27.1%	26.7%	27.6%
2016	27.9%	28.4%	27.3%
2017	26.2%	27.2%	25.0%
2018	25.6%	25.1%	26.2%
2019	28.0%	28.3%	27.7%
2020	24.8%	24.0%	25.7%
2021	23.1%	23.4%	22.8%
2022	23.0%	21.5%	24.6%

Izvor: Zavod za statistiku Crne Gore

Izvor: Zavod za statistiku Crne Gore

1. Pod rizikom siromaštva ili socijalne isključenosti, skraćeno kao AROPE, podrazumijeva se zbir lica koja su ili u riziku od siromaštva, ili su teško materijalno ili socijalno uskraćena ili žive u domaćinstvu sa veoma niskim intenzitetom rada.

Anketa radne snage

Glavni cilj ankete je dobiti uvid u ponašanje određenih grupa na radnom tržištu na način koji omogućava primjenu modernih metoda analize iz bilo kog naučnog polja: ekonomije, sociologije, psihologije i drugih. Jedan od glavnih ciljeva ankete je da tokom definisanja uopštene zaposlenosti i nezaposlenosti, internacionalni standardi su primijenjeni u ovoj kategoriji i mogu biti upoređeni sa ekvivalentnim kategorijama u drugim zemljama, naročito evropskim. U ovoj anketi, možemo mjeriti indikatore NEET omladine i podatke predstavljene ispod.

Kalkulacije ovog indikatora zahtijevaju pouzdane podatke o statusu tržišta rada kao i učešću mladih u obrazovanju ili obukama. Kvalitet ovih informacija je veoma zavistan o dizajnu upitnika, veličini i dizajnu uzorka, i preciznosti odgovora ispitanika. U pogledu analize indikatora, da bi izbjegli pogrešno tumačenje, važno je uzeti u obzir da je sastavljena od dvije različite podgrupe (nezapošljeni mladi koji nisu u obrazovanju ili obuci i mladi van radne snage koji nisu u obrazovanju ili obuci). Prevalencija i sastav svake podgrupe bi imali uticaj na politiku i zato bi trebali biti uzeti u obzir kada se NEET stopa analizira.

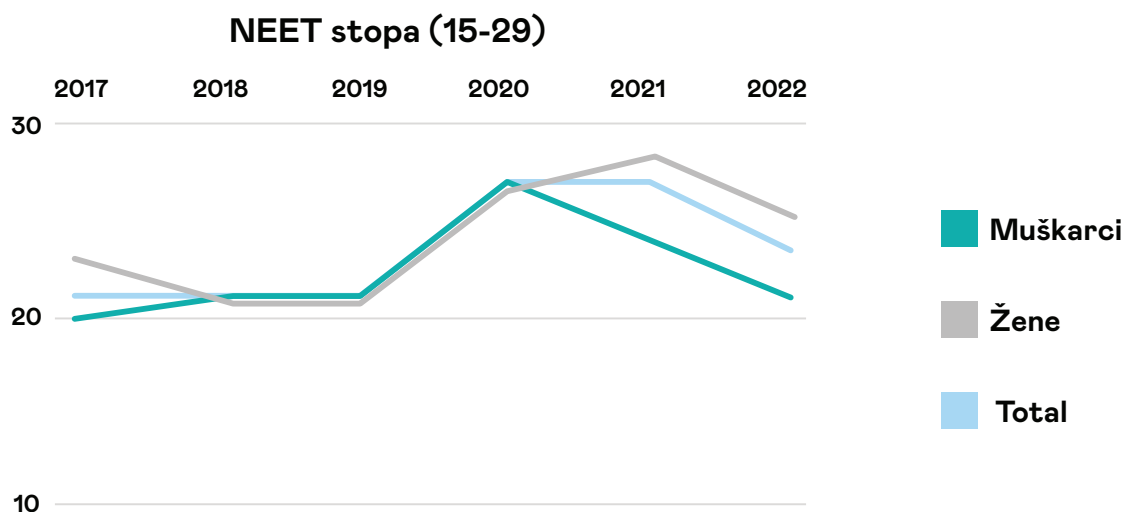
NEET² – nisu u radnom odnosu, obrazovanju ili obuci (15-29)

(15-29)	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Total	21,4	21,0	21,3	26,6	26,5	23,2
Muškarci	20,3	21,2	21,0	26,2	28,3	24,6
Žene	22,6	20,8	21,5	26,9	24,6	21,7

Od 2015. do 2018. godine, NEET stopa se blago smanjila od sa 23.4% na 21% mladih. Nakon toga, ovaj indikator se popeo na maksimum od 26.6% cijele populacije mladih ljudi u 2020. godini, što odgovara padu privrede u Crnoj Gori prouzrokovanog pandemijom COVID-19. Naredna godina, 2021., obilježena je stagnacijom – NEET stopa se spustila na 26.5%. Primjetan pad u stopi NEET je zabilježena u 2022. godini gdje prema podacima LFS-a malo ispod četvrtine totalne populacije, iliti 23.2% pripada NEET populaciji, obuhvatajući oko 32,000 mladih ljudi starosti između 15 i 29 godina.

---

2. NEET – proporcija populacije koja nije u radnom odnosu, obrazovanju ili obuci predstavlja procenat mladih ljudi uzrasta 15-29 godina koji nisu u radnom odnosu, obrazovanju, niti u obuci

Izvor: Statistički godišnjak 2023

Na osnovu zvaničnih statističkih podataka, NEET stopa je u 2022. bila 23.2 i pad je očigledan i najveći u poslednjih 5 godina.

Imajući u vidu da je prosjek na nivou EU 11.7% za 2022. godinu to znači da je Crna Gora daleko od evropskih vrijednosti i da ovo zahtijeva snažne politike i akcije.

Ovaj indikator je prepoznat kroz svaku političku agendu kao i Agendu 2030. i Evropska komisija je postavila cilj da do 2030. ovaj indikator treba da bude niži od 9%. Takođe vidimo da postoji veći procenat muškaraca koji nisu u radnom odnosu, obrazovanju ili obuci ali sa trendom smanjivanja. Kao period posle pandemije, Evropska komisija je uspostavila Akcioni plan za evropski stub socijalnih prava koji se vraća na socijalna prava, a takođe podstiče Agendu UN 2030. koja snažno podržava socijalna prava kroz ovaj akcioni plan.

Godina	NEET (15-29)	Muškarci	Žene	ISCED 0-2	ISCED 3-4	ISCED 5-8	Nezaposleni	Neaktivni	Jug	Centar	Sjever
2020	26.6	51.1	48.9	11.7	60.2	28.1	51.4	48.6	17.4	44.2	38.4
2021	26.5	54.9	45.1	8.5	63.3	28.1	53.5	46.5	19.6	42	38.4
2022	23.2	54.6	45.4	7.2	66.6	26.2	58.6	41.4	11.8	47.9	40.3

U pogledu polne strukture, udio muškaraca u NEET grupi u 2022. godini je veći nego žena (54.6% naspram 45.4%) i skoro je identičan rezultatu postignutom prethodne godine. Ova informacija razlikuje Crnu Goru od dominantne većine evropskih zemalja gdje je NEET populacija većinski povezana sa ženama. Prije 2020. godine smo imali drugačiju situaciju, kada smo imali više žena u NEET statusu nego muškaraca.

U pogledu obrazovanja, podaci pokazuju veoma visoke stope NEET omladine među diplomiranim studentima, kao i činjenicu da udio mladih sa visokim obrazovanjem u periodu od 2020. godine je na značajno većem nivou nego prije. Podaci prikazani gore ukazuju na nekoliko značajnih fenomena koji trebaju biti uzeti u obzir kada pričamo o NEET populaciji, kao što je povećanje u nivou obrazovanja i sve veći izazovi sa kojima se mladi suočavaju kada ulaze na tržište rada.

Posmatrajući status zaposlenosti NEET omladine, moguće je razaznati dvije grupe mladih ljudi: nezaposleni i neaktivni, tj. mladi ljudi koji ne pripadaju radno sposobnom stanovništvu, tj. ne traže posao. U poslednjih nekoliko godina, primjetan je trend povećanja udjela NEET omladine koji su nezaposleni – dok je u 2020. njihov udio u totalnom broju NEET omladine bio 51.4%, u 2022. se povećao na 58.6%. Postoji i smanjenje u udjelu neaktivne NEET omladine u posmatranom periodu. Takođe, važno je napomenuti da je udio žena u grupi neaktivne NEET omladine još uvijek veći od muškaraca, većinski zbog porodičnih zaduženja.

U pogledu geografske distribucije, najveći procenat mladih ljudi koji pripadaju NEET populaciji živi u centralnoj regiji Crne Gore, 47.9% njih, 40.3% te populacije živi u sjevernom dijelu, dok je najmanji udio na primorju, svega 11.8%. Najznačajniji pad NEET mladih u periodu 2020-2022 je zabilježen na primorju.

Popis stanovništva

Popis stanovništva, domaćinstava i stanova je najveća i najkompleksnija statistička anketa po pitanju obima i sadržaja i implementira se svakih 10 godina, u skladu sa univerzalnim standardima UN-a i Evropske komisije.

Svrha popisa je skupljanje podataka o ukupnom broju i teritorijalnoj distribuciji glavnih jedinica popisa (stanovnika, domaćinstava i stanova), glavnih demografskih, obrazovnih, migracionih, ekonomskih i drugih karakteristika, na nivou zemlje, lokalnih samouprava i naselja. Popisi stanovništva su baze za procjene stanovništva u periodu između popisa i služe za projekcije o broju populacija. Podaci popisa posjeduju poseban značaj u skoro svim politikama koje država stvara zato što je osnovni podatak svih politika stanovništvo, bez obzira na domen rada: zdravstvo, obrazovanje, radni odnos, ekonomski razvoj, itd.

Poslednji popis stanovništva je sproveden prije više od 10 godina, tj. u 2011. Prema popisu, Crna Gora ima 620,306 stanovnika dok je Monstatova projekcija za 2021. slična i iznosi 621,306 stanovnika. U 2011. godini bilo je 132,702 mladih ljudi starosti od 15 do 29 godina. To znači da je svaki peti građanin Crne Gore mlad (21.4%). Većina mladih ljudi (66.1%) žive u urbanim predjelima, dok svaka treća mlada osoba (33.9%) živi u ruralnim predjelima Crne Gore. Čekamo rezultate popisa 2023. da vidimo najnovije podatke.

Popis 2023. je pokrio i karakteristike zapošljavanja i imao važna pitanja o statusu zaposlenosti osoba i razloge za traženje ili ne traženje posla. Ovo će biti značajan set podataka za procjenu NEET mladih i glavnih razloga zbog kojih su dio ove kategorije. Nadamo se da će ovo biti značajna alatka za Vladu da isplanira aktivnosti u ovoj oblasti. Popis pita o glavnim razlozima za ne traženje posla, kategorišući razloge i ovo može pomoći kreatorima politike da ih bolje razumiju i stvaraju u skladu sa njima.

Podaci iz popisa 2023. će biti dostupni u drugoj polovini 2024. godine i biće bitan izvor podataka za različite aspekte NEET omladine.

3.2. Relevantni podaci o NEET omladini iz drugih izvora

Osim Zavoda za statistiku Crne Gore, kao zvaničnog proizvođača, postoje mnoge druge institucije, naučnog istraživanja ili nevladine koje se bave omladinskim politikama i stoga sprovode različite ankete da dobiju podatke o mladima. Većina ovih anketa su finansirane od strane Evropske Unije koja prepoznaje mlade i naročito ranjive grupe kao te kojima treba više pažnje od kreatora politika.

Jedno od najznačajnijih skorije sprovedenih istraživanja, **na nivou lokalnih politika** koji se tiču mladih ljude je sprovedeno od strane UNDP-a u maju 2022. godine pod nazivom „**Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava**“.

Glavni cilj ovog istraživanja je analiza lokalnih politika koje se odnose na mlade ljude kao i na potrebe mladih ljudi u 15 crnogorskih opština, sa ciljem da se dobiveni rezultati iskoriste kao baza za budući razvoj efikasnih lokalnih politika za mlade ljude.

Fokus ovog istraživanja je bio na iskustvima, ulogama i odnosima mladih ljudi u lokalnim zajednicama, kao i identifikacija njihovih potreba, težnji i očekivanja od zajednice u kojoj žive.

Istraživanje je pokazalo da u većini opština mladi ljudi nisu upoznati sa zakonodavnim i strateškim okvirom koji se odnosi na njih. Takođe, oni ne znaju koji mehanizmi su im dostupni za uključivanje u donošenje odluka. Istraživanje je pokazalo da je iskustvo mladih ljudi do sada većinski bilo negativno u smislu učešća u takvim aktivnostima i učešće je formalno, a svedeno na učešće onih koji su već prepoznati kao aktivniji članovi društva, ili se radi po političkoj liniji.

Manjak informacija i nedijeljenje informacija je prepoznato kao velik problem koji je prisutan na svim nivoima, ne samo u odnosim između institucija i mladih već između samih mladih. Istraživanje ukazuje na značajnu pasivnost mladih ljudi u brojnim oblastima. Postoje problemi nerazumijevanja potrebe za mnogo intenzivnijim učešćem mladih ljude u svim aspektima socijalnog života.

Najveći izazov je nezaposlenost mladih ljudi. Analiza zvaničnih podataka, ali i pronalasci zasnovani na samom istraživanju sugerišu da je ovo hitno društveno pitanje sa kojim se mladi ljudi suoče u svim opštinama. Dodatno, poslovno okruženje je većinski ocijenjeno

kao nenaklonjeno za mlade ljude, i samo takođe ometa njihovu želju da se bave preduzetništvom i da započnu sopstveni biznis. Prilike za stalnije zaposlenje se uglavnom odnose na poslove u državnoj upravi, ali je tu prepoznat problem i partijskog zapošljavanja u skoro svim opštinama. Ovo, kao i drugi nedostaci same sredine utiču na razmišljanje mladih ljudi o odlasku iz opštine i države.

Takođe, u skoro svim opštinama, zabilježen je manjak informacija među mladim ljudima o programima koje nudi Zavod za zapošljavanje (uprkos postojanju programa i promotivnih kampanja institucije). Ovo ukazuje na potrebu za drugačijim pristupom u informisanju mladih ljudi o prilikama koje im se nude kroz Zavod za zapošljavanje, kako postojeći kapaciteti mogu biti iskorišćeni i valorizovani i kako bi se aktivnost mladih ljudi povećala u saradnji sa ovom institucijom.

Problem podjela je prepoznat u većini zajednica među mladim ljudima (u poslednje vrijeme naročito su vidljive podjele na političkim osnovama) kao i trenutni porast u govoru mržnje i takođe postoji velika mobilizacija mladih u političkim partijama koje često kao organizacije ne njeguju dijalog i toleranciju. Često je problem političkih podjela toliko ispoljen među mladim ljudima da ne bi postojala njihova saradnja u omladinskim organizacijama da imaju različite političke stavove.

Prihvatanje treba da promoviše razlike među mladima na različite načine, osnove, uključujući političke stavove i obaveze. Mladi ljudi prepoznaju dominantne političke teme u medijima i reklamiraju govore istaknutih ličnosti. Sa druge strane, postoji malo obrazovnog sadržaja i onog baziranog na temama koje su bitne za sve generacije. Često mladi ljudi misle da je u njihovom interesu da se pridruže određenim političkim partijama zato što je to jedini način da vide njihov napredak, zbog velikog uticaja politike kod prijatelja. Često su mladi ljudi aktivni u učešću u političkim događajima da bi vidjeli dugoročni rast i razvoj. Stoga, trebalo bi raditi na podizanju svijesti o svim prilikama koje se nude mladima kroz koje oni mogu razviti svoj potencijal.

4. Glavne razlike u poziciji NEET omladine u poređenju sa osnovnom studijom iz februara 2021.³

Indikator NEET mladih iz 2019., kada je osnovna studija pripremljena, je bio na 21,3% i povećao se na 23,2%, ali nakon 2 godine COVID-a, smanjio se na 3.3% što je dobar znak.

Ipak, u poređenju sa osnovnom studijom iz 2021., Crna Gora je imala institucionalne izazove pa umjesto Kancelarije za omladinu i sport danas imamo Ministarstvo za mlade i sport, što je institucionalni korak naprijed, naročito uzimajući u obzir da je portfolio Potpredsjednika Vlade povezan za mladima i demografijom, što po prvi put povezuje demografske promjene sa mladima kao suštinskim dijelom društva. U institucionalnim okolnostima možemo reći da Crna Gora ima jaču instituciju, sa mnogo jačim uticajem na Vladu, i formalno većim značajem za politike. Sa praktičnog aspekta, u budućnosti ćemo vidjeti koje će uticaje imati ove organizacione strukture.

Na individualnoj osnovi, još jedna institucija važna za omladinske politike, Zavod za zapošljavanje se suočava sa sličnim problemima i još uvijek je daleko od "savremene javne službe za zapošljavanje spremne za primjenu Garancije za mlade i buduće korišćenje Evropskog socijalnog fonda (ESF)" što se navodi u ovogodišnjem izvještaju o napretku EU. Ovo je i dalje veliki izazov za državu kako bi bila sposobna da sprovodi evropske politike i prikuplja sredstva EU.

Od 2021. kada se prethodna Strategija za mlade završila imali smo jaz od 2 godine bez ijedne strategije vezane za mlade, ali u 2023. je usvojena nova strategija za period 2023-2027 koja je dala najjači pristup do sada, sa jasnim operacionim planom i putem naprijed. Ima preventivne, kao i mjere razvoja koje mogu poboljšati poziciju mladih, naročito onih koji se smatraju NEET. Čak i kada uporedimo prioritete u ovim dvijema strategijama vidimo veću posvetu kreatora politika da nose veći teret uspostavljanja društva prilika za mlade i jasnih akcionih planova za postizanje toga.

Procjenjujući lokalne politike o mladima, postoji jasan nedostatak kapaciteta u nekim opštinama tako da ovo ostaje oblast gdje bi znanje, naročito civilnog sektora trebalo biti uvedeno i podijeljeno.

Kao u prethodnom periodu, procjena implementacija različitih pravnih i strateških okvira ostaje izazov i bez procesa operativnog monitoringa, ne možemo praviti informisane odluke.

---

3. <https://www.nvoprma.org/publikacije.html>

Što se tiče podataka o NEET omladini, još uvijek imamo osnovne indikatore iz Zavoda za statistiku, ali svi ostali koji ulaze dublje u temu su obezbijedeni od strane različitih organizacija i nisu uporedivi i redovni tako da ne možemo pratiti glavne aspekte NEET omladine u Crnoj Gori i još uvijek zavise od finansijskih kapaciteta različitih organizacija. Podaci koji su prikupljeni od Zavoda za statistiku Crne Gore se mogu lako razvrstati za starosnu grupu 15-29, u skladu sa Zakonom o mladima, na osnovu zahtjeva. NEET omladina je objavljena za 2 starosne grupe 15-24 i 15-29.

5. Zaključci i preporuke

Osnovna studija je pokazala da je Crna Gora na dobrom putu kada se radi o politikama mladih i da su one dobro isplanirane, sprovedene i njegovane, ali je takođe pokazala da nisu sve institucije spremne za važne aktivnosti koje moraju da implementiraju, i stoga mladi još uvijek nije uključena u kreiranje politike kao što bi trebali da budu. Ima mnogo prostora za poboljšanje, naročito ako Crna Gora napravi drugačija institucionalna poboljšanja i utiče na svijest mladih da oni treba da budu važni saveznici u planiranju i monitoringu omladinskih politika.

Ispod su predstavljene različite preporuke kao rezultat osnovne studije:

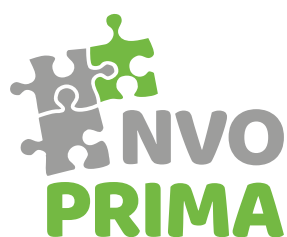
1. NEET kategorija bi trebala da bude prepoznata pravnim i strateškim dokumentima s obzirom na to da predstavlja specifične grupe populacije koje treba da budu redovno praćene da bi se procijenili rezultati za promjene u ovom indikatoru, koji zahtijevaju različite politike da bi se stvorio stabilan ambijent za smanjenje stope NEET mladih.
2. Reforma, jaka saradnja i modernizacija svih institucija i civilnog sektor su potrebne i znanje bi trebalo biti integrisano u sve što je povezano sa omladinskim politikama, da bi mogli dobiti različite EU fondove koji mogu uticati na dobrobit mladih. Ovo se naročito odnosi na Zavod za zapošljavanje.
3. Svi subjekti omladinske politike bi trebali da više rade na podizanju svijesti o politikama i mehanizmima koji su formalno uspostavljeni u Crnoj Gori kada se radi o omladinskim politikama. Kampanje i obrazovni programi na državnim i lokalnim nivoima treba da budu više progresivne kroz kontinuiranu raznolikost kampanja. Najpozvaniji partner, sa najvećim znanjem omladinskih politika, je civilno društvo i neophodno je uspostaviti partnerstvo sa njima da bi radili na temama socijalne zaštite, zapošljivosti i obrazovanja mladih. Civilno društvo treba da je bitan dio mreže kreatora politike o NEET mladima i da radi na kreiranju prikladnih politika i dopunjavanju institucionalne podrške.
4. Kontinuirana kolekcija podataka o NEET omladini i potrebno razvrstavanje treba inicirati na osnovu potreba politike kao i obaveza koje Crna Gora ima u evropskom i međunarodnom izvještavanju. Odgovorne insti-

tucije treba da prepoznaju, zajedno sa Zavodom za statistiku, potrebne indikatore i zajedno rade na obezbjeđivanju novčanih sredstava za redovnije ankete.

Istraživanje se može organizovati na različitim nivoima lokalne samouprave, relevantnih institucija, nevladinih organizacija koje se bave pitanjima mladih, do samih omladinskih organizacija. Sprovođenje istraživanja među mladim ljudima od strane samih omladinskih organizacija bi pridodalo ne samo boljem razumijevanju mladih nego bi i uticalo na razvoj različitih vještina mladih koje su direktno povezane sa istraživanjima (razvoj upitnika, matematičke vještine, kritičko razmišljanje, međusobna komunikacija, itd.).

5. Specijalan fokus bi trebao biti na onima koji nemaju prilike da dobiju iskustvo u različitim oblastima da bi dobili potrebne reference za sticanje poslova. Mladi su privučeni javnom upravom ali snažno vjeruju da je politička uključenost potreban preduslov. Stoga, državna uprava treba da uvede više prakse za one koji trebaju da steknu iskustvo prije nego što se zaposle.
6. Sistemski pristup za promociju preduzetništva, kroz nuđenje različitih mjera i mehanizama podrške bi bilo simulativno za sve one mlade koji traže poslove van Crne Gore zbog političkih turbulencija i manjka prilika za zapošljavanje.
7. Jaka reforma obrazovnog sistema treba da se nastavi i treba više da se fokusira na pripremu mladih za tržište rada na svim nivoima. Profesije u manjku bi trebale biti promovisane i samim tim u skladu sa potrebama tržišta. Analiza lokalnih tržišta rada ukazuju da se većina opština suočava sa nepoklapanjem između ponude i potražnje, gdje su identifikovali profesije u manjku u svakoj od opština. Šta se pojavljuje kao zaključak je da se većina opština (naročito manjih) suočava sa manjkom medicinskog osoblja (naročito doktora i medicinskih sestara). Takođe, tu su i česti manjci u profesijama obrazovanja, prirodnim naukama (matematika, fizika, itd.) kao i inženjerstva (civilno inženjerstvo, električno inženjerstvo, itd.). S obzirom na to da je ovo pitanje više profesionalne obuke, neophodno je navesti čak i srednjih škola ka ovim profesijama.
8. Jače lokalne aktivnosti treba da budu ohrabrene zato što ne implementiraju sve opštine mogućnosti koje Zakon o mladima obezbjeđuje, zbog manjka znanja, pasivnosti mladih ili manjka kapaciteta za implementiranje omladinskih politika i potrebnih institucionalnih reorganizacija. Ministarstvo za sport i mlade bi trebalo da podrži opštine u razvijanju kapaciteta za omladinske politike.

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Ministarstvo javne
uprave, digitalnog
društva i medija

Ovu publikaciju je finansirala Evropska unija a kofinansiralo Ministarstvo javne uprave Crne Gore.
Sadržaj je isključiva odgovornost NVO Prima i nužno ne odražava stavove Evropske unije niti
Ministarstva javne uprave Crne Gore.